

Lokalhistorisk forening for Gønderhald kommune

Årsskrift
1999

Aftentur til Vejlbj Kirke, hvor stenmester Horders arbejder studeres.

Nærværende årsskrift for 1999 er trykt i 500 eksemplarer og udgivet af Lokallhistorisk Forening for Sønderhald Kommune og Sønderhald Egnarkiv, Nørregade 5B, 8963 Auning.

Eftertryk af årsskriftet - helt eller delvis - kun tilladt med udgiverens tilladelse.

Årsskriftets tekst og illustrationer er tilrettelagt af et redaktionsudvalg bestående af Jørgen Michaelsen (ansv.), Steffen Sørensen og Hanne Byriel Sørensen.

Fremstilling: Djurs Gruppen, 86 48 36 33.

Ekspedition: Helga Sørensen, Årslev, 8900 Randers, (tlf. 86 49 13 40).

ISSN 0109-4017

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	3
Brydegårde i Vester Alling	4
Drastrup skole 1854-1960	9
Minder fra et lærerhjem	14
Øster Alling Brugs	24
Årsberetningen	40
Adresseliste	44

Forord

AF EGON LINDBERG

*Vi har ej blot et fosterland
ved Østersø og Vesterstrand
at værgе alle dage.
Vi har i åndelig forstand
et dejligt, os forjættet land
at gæste og indtage.*

Således skrev Grundtvig i sangen

*Kun ord, som går i sagn og sang
fra mund til mund i folkevang.
opholder folkelivet.*

Folkelivet holdes oppe af vore sange og vore sagn - og de ord, som nedfældes i lokalhistoriske skrifter og bøger. Det er ord som dem, der på de følgende sider belyser og indkredser en lille brik i vort fosterland midt imellem Østersø og Vesterstrand. Og ordene er med til at male et åndeligt fosterland, som vi vel tør kalde vort -?

Med artikler om lokalhistoriske emner indtager vi fortiden, ikke for at hærgе og erobre, men for at værgе og gæste. Vi er gæster der træder varsomt i svundne årtiers og århundreders private gemakker og forsamlingssteder. Vi er nysgerrige i vor søgen efter håndens og åndens spor, for vi bliver klogere på vore aner og os selv som individer og folk derved. Men som gæster trækker vi os også ærbødigt tilbage for at fortælle videre om det, vi har set og lært, til dem der kommer efter os. Og således knytter vi bånd mellem fortid, nutid og fremtid.

Lokalhistorisk forening for Sønderhald Kommune kan snart begynde at forberede sit 25 års jubilæum. Det må komme i løbet af et års tid! Der er grund til at påskønne det store arbejde, som gøres i *Sønderhald egnssarkiv* og rette en stor tak til foreningens bestyrelsesmedlemmer, som i de mange år gennem årsskrifter og udflugter har taget vare på en vigtig del af folkelivet og været med til at åbne vore øne for »et dejligt, os forjættet land«.

Brydegårde i Vester Alling

Træk fra sognets ældste historie

AF JØRGEN MICHAELSEN

»Middelalderåret« var året 1999 udnævnt til at være, og det blev rundt om i landet markeret på forskellige måder. Vi vil i vort lokalhistoriske årsskrift gerne være med, og i denne artikel rejser vi helt tilbage til det tidlige middelalderår 1313. Lokaltiteten, hvorom et så gammelt kilde-materiale findes, er Vester Alling sogn.

Sognet findes omtalt i Århus Domkapitels jordebog fra det nævnte år. Andre vigtige bøger af den art er Kong Valdemars Jordebog fra o. 1230, samt Roskildebispens fra 1370, der opregner bispestolens ejendomme i Sjællands stift. 1313-jordebogen indeholder en fortegnelse over og kort beskrivelse af det jordegods, som Århusbispen ejer rundt omkring i sit stift.

Hele 45 steder har Domkapitlet skaffet sig jord, fra Hedensted i syd til Voer (Rougsø) i nord. Og nu viser det sig, at de to største ejendomme ejer biskoppen i det lille Vester Alling sogn. Afsnittet derom i jordebogen har denne overskrift:

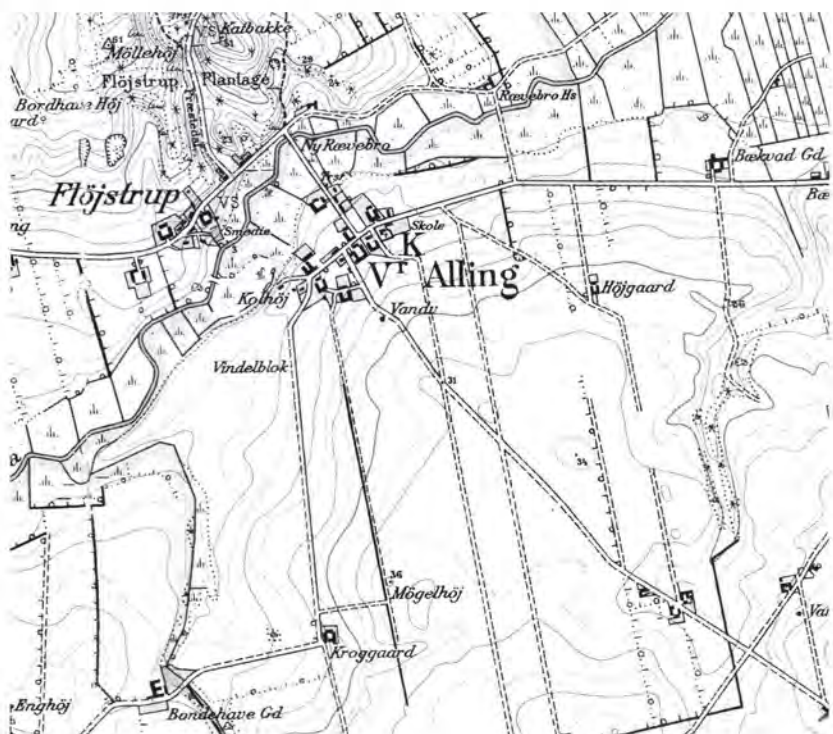
Hiulescogh et Westeralend. Sammen med Vester Alling nævnes her Hejlskov, hvor kapitlet ejede to skovslande (rydninger).

Så står der: »Hic habet mensa nostra unum bool, et quartam partem alterius bool« eller, som hele stykket lyder i dansk oversættelse: »Her har vort bord (kannikesamfund: fællesskabet af de mange personer, der var tilknyttet Domkirken) 1 bool og 1/4 af et andet bool, svarende til 15 mark guld, - hvilket er 1/4 af hele Vester Alling bymark. Og desuden har vi jordstykkerne i Hejlskov, hvori der sæes for 1 øre årligt. I de andre førnævnte jorder (altså dem i Vester Alling) kan der gen-

nemsnitligt hvert år såes udsæd for 6 mark om året - og mere, hvis det blev dyrket. Men størstedelen er bevokset med skov og lyng, og der kan samles 70 læs hø. Og der er her skov til omkring 40 svin.

På disse jorder er der to bryder, som skal betale 13 øre om året. Disse jorder menes provst Magnus Knudsen, kannik i Århus, at have forskaffet vort bord (samfund) for lange tider siden.»

Hvordan har Århus Domkapitel fået foden inden for i netop V.Alling sogn - og i et sådant omfang? Der står, at Magnus Knudsen har skaffet domkapitlet jorden. Drejer det sig mon om en bod, som V.Alling måtte af med for at forsone Århusbispen eller som et sonoffer til Kirkeinstitutionen for en alvorlig skyld, man havde pådraget sig i sognet? Eller har jorden været en gave fra en person, der ville købe sig og sine gunst hos Kirken og de højere magter? Eller er jorden blevet overdraget til kapitlet i forbindelse med opførelsen af V.Alling kirke?

Ihvert fald lå de to gårde, som domkapitlet ejede, ganske nær ved kirken. Man har ved hjælp af matrikelkortet fra 1664 fundet, at gårdene var dem, der på matrikelkortet af 1688 har nr.1 og nr.5. Og på et gammelt kort ses de to ejedomme at have ligget, den ene, nr.1, ved siden af kirken, hvor nu den tidligere skole ligger. Den anden, nr. 5, ses at have ligget lige over for kirken.

De to brydegårde i V.Alling var sammen med en gård i Drammelstrup (Tirstrup sogn, Sønder Herred) de største, domkapitlet ejede i Århus stift. Det kan man godt forstå, når det rådede over $\frac{1}{4}$ af al markjorden. Der kunne såes korn i udsæd for 49 øre årligt. Heraf skulle bryderne betale godt og vel en tredjedel af det såede korns værdi i afgift til domkapitlet. Bryderne har været folk hjemmehørende i V. Alling, ansat af ejeren i Århus, som også i givet fald kunne afsætte dem. Vi kan sammenligne dem med gårdforpagtere iøvrigt, og hvorfor ikke netop med en senere tids præstegårdsforpagtere.

Hvordan var brydernes vilkår iøvrigt? I et historieværk, der skildrer den periode, får vi et indblik i deres stilling i samfundet og deres forhold som forpagtere: »Bryderne drev deres gårde på delingsbasis med godsejerne, idet de hvert år satte en tredjedel af høsten til side for at bruge den til næste års udsæd, mens de resterende tredjedele blev fordelt ligeligt mellem bryde og ejer. I gode år betalte de altså meget, i dårlige år mindre.

Foruden bryderne var der »landboerne«; de var for en stor dels vedkommende efterkommere af selvejere, der på et eller andet tidspunkt havde givet sig ind under herremændenes, kirkens eller kongens værn. Landboerne betalte hvert år et fast landgilde, uanset om høsten var god eller dårlig.

Bryderne var landsbyens overklasse, landboerne dens mellemstand, og »gårdsæderne« proletariatet, idet de kun havde en lille stump jord til rådighed. Deres afgifter var meget små: et par høns, en gås eller lignende. Hovedsagen var nemlig, at de skulle arbejde for gårdmændene og navnlig hjælpe dem med de store sæsonarbejder pløjning, høst, tærskning o.s.v.

Den dag, en bryde tiltrådte, ville han finde alt hvad han havde brug for, idet der til gården hørte en »virning«, d.v.s. en fast bestand af inventar og besætning. »Holdskørnet«, der svarede til et års udsæd, lå parat, og i båsene stod et nøje fastsat antal »udødelige køer«. Selvfølgelig var de lige så dødelige som alle andre køer; men for hver, der blev slagtet, skulle der opføres en ny, således at bryden, hvis han en dag fratrådte gården, kunne efterlade alt i den stand, hvori han havde forefundet det.«

Hvordan indboet kunne se ud, får vi indblik i gennem en af de få kontrakter, der er bevaret. Det drejer sig om en af de rigtig store brydegårde, Østergård, under borgen i København. Men hvis vi skærer lidt ned på de forskellige mængder, får vi et billede af, hvordan forholdene kan have været i Vester Alling. Ved overdragelsen afgav den nye bryde en kvittering på bohavet. Så hører vi nærmere om, hvad det bestod i (citeret fra samme kilde som før): »Fadeburet indeholdt firehundrede brød, fire tønder humleøl og otte tønder porseøl, en skæppe smør, en halv oksekrop, tyve flæskesider og seks tønder salt foruden potter og pander. Kornlageret omfattede fire læs byg, hundrede læs havre, og en smule hvede. Af dyr fandtes der tre plovheste, tre hopper og et føl. Derimod var der åbenbart ingen køer. I oplagsrummene lå redskaber af forskellig art, såsom en vogn, seks plovjern, en sennepsmølle og tre armbrøster.« Der tilføjes så: »Allerede midt i 1300-tallet var denne så tilsyneladende effektive og velgennemtænkte landbrugsform i fuld opløsning som følge af en vældig krise, der i mellemtiden var skyllet ind over Europa.«

Ja, brydeinstitutionen gik måske nok i opløsning, men det gjorde Domkirkens jordbesiddelse i Vester Alling ikke lige med det samme. Ved reformationen i 1536 har domkapitlet stadig $\frac{2}{3}$ af jorden fra 1313 i behold, og først i 1587 afhænder domkapitlet sin sidste ejendom i Vester Alling.

Det nære forhold til Århus Domkapitel - af praktisk-økonomisk og utvivlsomt også åndelig art - har sat sit præg på den tids Vester Alling. Den lille kirke fra o. 1180 var sognets centrum, med nær forbindelse til Domkirken i Århus. Den står i dag, omtrent uforstyrret og upåvirket af århundredernes gang, som den gjorde dengang. Klokken i gavlhullet har ringet ud over by og sogn, siden den blev ophængt en gang i 1300-tallet. Det er en af Djurslands ældste. En søsterklokke til den hænger i Skjellerup kirke ved Hobro. De bærer samme støbermærke, der sådan ud: . Klokken er 70 cm høj og måler 59 cm i diameter. Så gammel og skrøbelig den er, tjener den endnu sit formål og betjenes stadig udefra ved håndringning.

Åbningen mellem kirkens skib og kor er virkelig en dør af ringe bredde og stor skønhed. Ind gennem den ser man den gotiske altertavle, som Århus Domkirke satte ind i kirken o. 1480. Den er udformet som et skab. De to sidefløje virker som dørlåger, der kan lukkes til ind over midtfeltet. Tavlen er dog almindeligvis åben. Midt i ses Nåde stolen: Den tronende Gud fader, der holder korset, måske var det engang

Jesusbarnet. Ved hans højre side står en pave, ved den venstre den helige Frans af Assissi, med sårmerker i de løftede hænder. I sidefløjenes fire felter findes de tolv apostle.

Efter reformationen indsattes prædikestol og bænke i kirken, men ingen vældige epitafier bryder enkelheden og afleder opmærksomheden fra det, gudshuset er skabt til og som det så ydmygt og smukt lægger os på sinde, når vi gæster det. KORSET er det gennemgående tegn. Det møder os allerede uden for huset, ja uden på huset. På hver side af våbenhuset er indmuret en gravsten fra romansk tid. Ind i dem er hugget et kors, der er anbragt øverst på en stav, et såkaldt processionskors, billede på de korsstave, der i katolsk tid blev båret rundt ved gudstjenesterne og ud over markerne for at velsigne dem til frugtbarhed og vækst. De korsmærkede sten har ligget som dække over grave ude på kirkegården, grave, der kan have rummet, hvorfor ikke, en og anden bryde, som på den måde af domkapitlet blev hædret for sin tjeneste.

Korsmærket gravsten fra middelalderen, indmuret i Vester Alling kirkes våbenhus.

En tredje sten med korsstav ligger som dørtærskel i våbenhusets indgangsdør, og ned i selve skibet træder man under en granitoverligger med tre kors indristet.

Vi vil lade disse kors stå her til sidst og forbinde middelalderen med middelalderåret - og som vor forbindelse med det, der når ud over århundrederne og kan bære ind i et nyt årtusind.

Kilder: Århus Domkapitels Jordebøger, Landbohistorisk Selskab, Kbh. 1972

Drastrup skole 1854-1960

AF STEFFEN SØRENSEN

1854 besluttede sognerådet at bygge en skole i Drastrup, den skulle aflaste den overfyldte skole i Assentoft. Skoledistriktet kom til at omfatte Drastrup, Drastrup Kær, Krogen og Tammestrup med udflyttere. Skolen blev indviet 1858, den første lærer Mogens Chr. Handest blev ansat 25. november samme år, men han startede ikke arbejdet før d. 1. marts 1859, da blev der indskrevet 35 elever, 21 i ældste og 14 i yngste klasse. Handest aflagde skolelærered til provsten 12. jan. 1859, men da han ikke i løbet af januar måned havde modtaget kaldsbrev og kollats, søgte han stilling ved en friskole i Århus, han fik stillingen og rejste fra Drastrup 1. august 1859.

Efterfølgeren i embedet blev den 21-årige Niels Nielsen Pedersen fra Ring, da han rejste fra Drastrup i 1865, blev han lærer i Langkastrup. Han blev i indberetningen betegnet som: »En duelig lærer med meget stor flid over for sin gerning. Hans sædelighed er rosværdig«.

De næste 3 år var Jens Lund lærer i Drastrup, han var søn af smed Lund i Virring, han blev senere en meget kendt højskoleforstander ved Vejstrup højskole på Fyn.

i 1868 overtog lærer Hans Larsen embedet, men efter giftemålet med datteren fra Toftegård i Drastrup, rejste de til København. Lærer Jacobsen Skriver fra Ørsted varetog lærergerningen til 1877. Da fik han embede i Vorning. Man vil uvilkårlig undre sig over, hvorfor der

var så stor udskiftning af lærerne ved skolen, (5 på 19 år). Grunden skal nok søges i aflønningen, lønnen var nemlig beregnet for en ugift, og derfor ikke så stor, det blev ændret omk. 1880, så det fremover skulle være muligt at forsørge en familie for lærerlønnen. Det bevirkede, at der blev mere stabile lærerforhold ved skolen. Den 29. oktober 1877 blev lærer Karl Andersen fra Gjesing kaldet til lærer ved Drastrup skole, han var dimitteret fra Ørsted seminarium 1875.

Få år efter sin ansættelse blev han gift med en pige fra Als ved Hadsund. Karl Andersen og hans kone var meget afholdte, både af børn og beboere. Hans optræden var jævn og ligefrem som en af byens andre beboere. Han handlede også en del - købte den gamle smeds boelssted med jord, han drev jorden fra skolen og udførte selv de med driften forbundne handler. Da vejen til Volk Mølle station blev anlagt, begyndte han sammen med gårdejer Søren Mehlsen fra Drastrup en cementstensfabrikation nede i grusgraven over for stationen. Der blev fremstillet både mursten og tagsten og der blev også solgt en hel del, men den stejle bakke generede for transporten den vej op.

I sygdomstilfælde var Andersen meget tjenstvillig, han gik mange gange ud til beboerne i skoledistriktet og hjalp dem på forskellig måde.

Drastrup skole ca. 1880.

Lærer Kjær Nielsen på skoleudflugt ca. 1930.

I 1907 var børnetallet steget så meget, at sognerådet besluttede at bygge et nyt skolelokale sammen med det gamle hus. I 1908 indviedes den nye bygning, den indeholdt 2 klasseværelser, skolegang med opgang til gymnastiksal over skolestuerne. Med udbygningen af skolen skulle der ansættes en lærerinde, den første, der blev ansat, var frk. Pedersen.

Den gamle skolestue blev ombygget til bolig for lærerinden, men der skulle også være have til boligen, så resterne af den gamle legeplads blev benyttet til dette formål. Der blev købt jord til ny legeplads.

Karl Andersen søgte sin afsked i 1914 på grund af svigtende helbred og købte en stor villa i Krstrup, hvor de boede til deres død. Da de flyttede fra Drastrup, blev cementstensfabrikken solgt til arkitekt Hagh, Randers og N. Pagter Helles, Sofiekloster Assentoft.

Den 1. juli 1914 blev Chr. Michael Hvorslev fra Ørum kaldet til embedet, men han virkede kun kort tid, så blev han indkaldt til Sikringsstyrelsen, og embedet blev opslået igen. Denne gang blev embedet besat med lærer Rasmus Kjær Nielsen fra Grund, han blev ansat 1. december 1915 og virkede ved skolen til han tog sin afsked 1. oktober 1955. Derefter var der vikar i embedet til 1. maj 1956, da blev Steffen B. Sørensen ansat, med ansættelsen fulgte en klausul om at lade sig overføre til en ny skole, når det blev aktuelt. På daværende tidspunkt var

Drastrup skole efter 1908.

der planer om at bygge 2 syvklassede skoler, en i Langkastrup med overbygning, og en ren syvklasset skole i Assentoft. Disse planer blev aldrig realiseret, der blev indledt et samarbejde mellem Årslev-Hørning og Virring-Esserbæk kommuner om bygning af en fælles skole for de to kommuner. Resultatet af disse forhandlinger blev opførelsen af »Sønderhald herreds Forbundsskole«, beliggende på Drastrupgårdens mark nord for hovedvejen.

Forbundsskolen blev taget i brug 1. september 1959, på det tidspunkt blev eleverne fra 6. og 7. årgang overflyttet fra de to kommuners skoler til den nye skole, 1. februar 1960 blev de sidste elever fra Drastrup skole flyttet op på den ny skole. Dermed var 101 års skolehistorie slut. Skolestuerne blev en tid benyttet af Sønderhald spejderne, men da de fik deres eget hus, stod skolestuerne tomme. Lærerboligerne blev stadigvæk benyttet som bolig for lærere ved den ny skole. 1. oktober 1967 fraflyttedes lærerindeboligen, og 1. december 1967 købte Steffen B. Sørensen den gamle skole, skolebygningen blev revet ned og den gamle bygning blev restaureret. I dag ejes den gamle skole af Lone Nielsen, der er lærer på Assentoftskolen.

Som før nævnt blev den ny skolebygning taget i brug i 1908, skolen blev omdannet fra en to-klaset skole til en fire-klaset skole, denne skoleform bestod til 1938, da blev skolen omdannet til en tre-klaset skole, denne skoleform fortsatte til skolens nedlæggelse i 1960.

Frøken Pedersen var som omtalt den første lærerinde efter 1908, hun blev efterfulgt af frøken Schuster, der i 1910 fratrådte på grund af giftermål. Hvem der de næste 8 år fungerede som lærerinde, har det ikke været muligt at opspore, men i 1918 blev Mette Nørgård fra Brande ansat ved skolen, hvor hun havde sit virke til skolen blev nedlagt 1960. Hun blev af forældrekrædsen betegnet som »En Gudbenådet lærerinde«.

Drastrup skole er ikke så interessant som andre skoler, da det er en »ny« skole.

Foranstående oplysninger er fundet i de gamle skoleprotokoller, provstearkivet i Viborg, Essenbæk sogns historie og samtaler med egnens befolkning.

Sådan som skolen ser ud i dag.

Minder fra et lærerhjem

Et blad af det folkelige oplysningsarbejdes Historie

AFA. STEEN

I Langkastrup i Virring-Essenbæk Kommune, Ca. 12 km øst for Randers, ligger der midt i Byen en Bygning, den gamle Skole, som i 1938 fyldte sine 100 Aar. Kun til 1904 var den Byens Skole; siden har den været privat beboet; dens udvendige Skikkelse er, som den altid har været, og dens Indre er kun forandret i den Ende, hvor Skolestuen var.

Til Lærerembedet i Langkastrup blev min Far kaldet sidst paa Aaret 1864. Han havde da i 5 Aar været i Drastrup Skole, Essenbæk Sogn. Al hans Skolegerning kom saaledes til at falde indenfor samme Kommune; thi han flyttede ikke siden. Efter sin Afsked blev han boende i den gamle Skole, som han købte, da der i 1904 blev bygget en ny, beliggende midt imellem Langkastrup og Floes. Samtidig søgte han sin Afsked og slap altsaa for at rykke ud af det gamle Hjem, hvad jo ellers er de fleste Embedsmænds Lod, anderledes kan det ikke være. Ved Tilkøb af Jord blev der en lille Gaard ud af den gamle Skole og Skoleloden. Min Far døde 1913, men jeg har en Broder, som endnu ejer vort Hjem.

Den 7. Novbr. i Fjor var det 100 Aar, siden min Far blev født i Ring i Øster Alling Sogn. I al Beskedenhed vil jeg ride ham og den gamle Skole en lille Minderune i Anledning af de hundrede Aar, der er hen-

rundne. Jeg mener, der er Træk, som kan tjene til Belysning af det folkelige Oplysningsarbejde i Treds'erne og Halvfjerds'erne i Egnen øst for Randers.

Min Fars Formand i Embedet i Langkastrup hed Christian Gøtzsche Carøe; han var mere interesseret i Duer, som havde deres Tilhold i Gangen og Skolestuen, end i Skolearbejdet. - Paa den Tid var der en Sognepræst i Virring, der hed Dinesen, »En elskelig Sognepræst« kalder Biskop Brammer ham, men han var svagelig og maatte i flere Aar holde Kapellan. En af disse, Jessen, senere Sognepræst i Grønbæk-Svostrup, fortæller, at det var meget smaat med Kirkegangen i Virring og Essenbæk Sogne. Hans Optegnelser stammer fra Aarene 1855-57. Om en Eksamen i Langkastrup Skole har han noteret:

»2den April Eksamen i Langkastrup, Det gik saamænd simpelt«. Derimod fra Virring Dagen efter: »Dette var en Glæde at høre paa« - (Lærer Ring). I Jessens Tid brændte Kapellanboligen. Den senere kendte grundtvigske Præst Markus Anker Secher Lund (sidst i Vium, hvor han døde 1913) var derefter Kapellan i Virring; han blev gift med en Datter af Pastor Dinesen, og efter 6 Aars Kapellantid i Virring blev han Kateket i Lemvig. Han holdt sin Afskedsprædiken i Virring Kirke d. 14. Aug. 1864, og som et Kuriosum kan tilføjes, at han da prædikede over nøjagtig samme Tekst som 6 Aar i Forvejen ved sin Tiltrædelse af Kapellaniet. Pastor Dinesen døde 1863, og Folk havde gerne set Lund som hans Eftermand, men der var ikke noget at gøre, skønt en Deputation var hos Kongen. Hen paa Aaret 1864 blev Alfred Hjalmar Elmqvist kaldet til Sognepræst i Virring-Essenbæk; han var altsaa ny i sit Præsteembede, ligesom min Far var det i Lærerembedet i Langkastrup.

Den 9. Jan. 1865 var Elmqvist i Skolen sammen med min Far; det var første Dag, og der var visselig meget, der var i en sølle Forfatning, og med Undervisningsmidler stod det - selv efter den Tids Forhold -

*Lærer Niels N. Petersen
Langkastrup (ca. 1905).*

meget smaat til. Præsten vilde skrive noget op, men der var ingen Blæk og ingen Blækhuse. »Hør, Børn, brugte I ikke Blæk, naar I skrev?«, spurgte Præsten. Børnene sad bomstille paa Pladserne, ikke én af dem mælede et Ord. »Ja, men Carøe maa da have brugt Blæk, og jeg ser, at nogle af jer ogsaa har skrevet i Bog, hvor dyppede I da?«, spurgte Præsten videre. Da rejste en af de store Drenges sig, gik op til Katederet og satte en Finger paa en sort Plet paa dette og sagde blot: »Der!« - Paa dette Sted havde Blækhuset staaet, hvor de alle løb hen og dyppede, men Blækhuset var Carøes, saa det havde han taget med sig.

- Men inden vi gaar videre med Skolelivet i Langkastrup, maa vi høre lidt om de fem foregaaende Aar, da min Far, som før bemærket, var i Drastrup. Hans fulde Navn var Niels Nielsen Petersen (det gamle Slægtsnavn »Steen« antog vi i 90'erne), og han blev dimitteret fra Lyngby Seminarium 1859. Samme Efteraar kom han til Drastrup og blev tillige Huslærer for Proprietær Harders Børn paa Tammestrupgaarden, der laa i hans Skole Distrikt. To Ting fik en stor Betydning for hans Udvikling i disse Aar. For det første var det den Forkyndelse, som af Kapellanen, den før omtalte Pastor Lund, lød i Virring og Essenbæk Kirker i disse Aar; han var stærkt paavirket af det grundtvigske Livssyn, og i dette fandt min Far sit aandelige Stæde og blev tro imod hele sit Liv. - Det andet var Krigsaaret 1864. Det nationale var stærkt fremme i Aarene før og efter Krigen, og den Paavirkning, der kristeligt og folkeligt fulgte af de mange Begivenheder, der fyldte Tiden, fik stor Indflydelse paa hans hele Liv og Gerning. - I Krigsaaret tog Tyskerne hans Skolestue til Vagtstue, og han fik saaledes vore Fjender nær paa Livet. Den første Morgen kom en prøjsisk Soldat og vilde laane »ein Besen« (en Kost). Skønt min Far havde lært Tysk paa Seminariet, kunde han ikke straks komme paa, hvad Prøjseren vilde; først efter at denne havde lavet adskillige Gebærder, lykkedes det ham at forstaa, hvad Meningen var. Efterhaanden gik det ret taaleligt, og Prøjserne var glade for, at der dog var et Menneske, der nogenlunde forstod dem.

Paa Tammestrupgaarden var en Oberst indkvarteret. Da Prøjserne var gaaet over til Als, og Budskabet derom naaede til Tammestrupgaard, vilde Obersten holde Gilde med nogle andre Officerer og rekvirerede Drikkevarer fra Randers. I Lysthuset nede i Haven blev skaalet og sunget af Selskabet, og Obersten indbød Harder, som han under Indkvarteringen var kommen paa konventionel Fod med, til at deltage; men det vilde Harder naturligvis ikke; han lod ogsaa Obersten forstaa, at det, der havde vakt Prøjsernes Glæde, var ham en Sorg. Noget

beskæmmet trak Obersten sig tilbage til sit Selskab, men i den smukke Sommernat fortsatte Officererne deres Ovationer.

Efter at de prøjsiske Soldater var rejst, kom en Pige en Aften til min Far med et Brev, som hun havde faaet fra en af de bortrejste Soldater, med hvem hun under hans Ophold i Byen var blevet forlovet - sagde hun da. Nu vilde hun bede ham oversætte Brevet, hvilket han ogsaa gjorde; men da hun senere vilde have ham til at skrive for sig til Prøjseren, sagde han nej; han syntes, det var en Skam, at en dansk

Pige vilde have noget at gøre med en fjendtlig Soldat.

Min Far havde en Broder med i Krigen; han blev taget til Fange den 18. April og ført til Østrig paa Fæstningsarbejde. - Efter sin Hjemkomst havde han i mange Aar (til sin Død i 1910) Fædrenegaarden i Ring. Han fortalte udmærket om sine Oplevelser. Jeg husker fra min tidligste Barndom, hvordan jeg forbavsedes over en Bemærkning i hans Fortællen: »A var it' aa mi Bowser fræ den Ganng, vi gik fra Danevirke, og saa te a som Fange kom te Hamborge«.

Min Far var to Gange gift. Første Gang med en Husjomfru fra Tammestrupgaarden: Oline Stovgaard. Hun døde efter faa Aars Forløb, og anden Gang blev han gift med Ane Laursdatter Kjær: det var i 1874. Hun blev derved Stedmoder til 2 Dreng; i sit Ægteskab blev hun selv Mor til 2 Dreng og 1 Pige; af disse Børn er jeg den yngste. Hun havde i sine unge Dage - men efter at min Far var kommen til Langkastrup - ogsaa været paa Tammestrupgaarden, kom senere til Langkastrup og tjente i Skolen, da Oline døde; hun blev saa Husbestyrerinde og derefter Hustru og Mor i Hjemmet. Hun havde maattet tjene, fra hun var 7 Aar gammel, og havde næsten ingen Skolegang faaet; men hun var i Besiddelse af et godt Humør, stor praktisk Begavelse og blev i alle Maader min Far en fortrinlig Hjælper, og for os Børn blev hun en ualmindelig kærlig Mor. Skønt meget Arbejde var lagt paa hendes Skuldre baade ude og inde, saa nynnede eller smaasang hun næsten altid, og jeg har aldrig hørt hende beklage sig eller set hende med sure Miner. Hun overlevede min Far i 11 Aar; da jeg tog Afsked med hende faa Timer, før hun døde, sagde hun: »Nu skal jeg snart se Far igen«. Dermed mente hun vi Børns Far. Hun var barnligt troende og gav sig trygt Gud i Vold; hun var aldeles sikker paa, at Døden var Indgangen til Gensynet med kære afdøde. Hun var »synsk«, som man kaldte det, naar et Menneske kunde se overnaturlige Ting. Jeg tør ikke udtale mig om, hvad det mærkelige har været, men jeg skal genfortælle et Par underlige Tilfælde, og saa maa enhver tænke derom, hvad han vil.

Medens hun tjente som Stuepige paa Tammestrupgaarden, sad hun en Aften lidt ind i det nye Aar og ventede paa Herskabet. En Karl sad ogsaa og ventede, fordi han skulde »spænde fra«. Pludselig - Klokken var henad 1 - hørte de begge en Vogn komme ind i Gaarden i stærk Fart. Min Mor løb gennem Stuerne for at lukke Hoveddøren op, og Karlen fo'r ud af Køkkendøren, men der var intet Køretøj. Han forklarede bagefter, at han saa noget som en sort Sky forsvinde ud af »Gabet« mellem Stuehus og Udhus længe; min Mor havde intet set, kun hørt Vognen. Lidt senere kom Harders hjem, og selvfølgelig fortalte min Mor, hvad hun havde oplevet. »Det skal du ikke bryde dig om, Ane«, sagde Fruen, »den Vogn har jeg hørt flere Gange, og det er rigtigt nok, den kommer en Nat lidt ind i det nye Aar«. - Hun vidste ogsaa at fortælle, at det mærkelige Fænomen skyldtes en Grevinde fra Gl. Estrup, der ikke kunde finde Ro i Graven, fordi hun i levende Live havde svoret sig Hald Sø til ved at paastaa, at hun stod paa sin egen Jord; hun havde nemlig taget Jord i sin Sko hjemmefra - et Trick, som Vorherre altsaa ikke vilde anerkende. Gaarden var blevet bygget hen over den gamle Vej, derfor maatte Grevinden gennem den. Porten maatte ikke lukkes, saa vilde den blive splintret; dog kunde det gøre det, naar der var et Hul i en af Portfløjene.

Den anden mærkelige Tildragelse fandt Sted i Langkastrup. Da tjente hun i en Gaard midt i Byen og skulde en Aften, lige i Mørkningen, gaa hen i en anden Gaard, Ca. 5 Minutters Vej borte, for at laane et Brød. Just som hun vilde gaa ind mellem Stuehus og Udhus saa hun et Ligfølge komme ud fra Porten og svinge hen efter Kirkevejen. Ligvognen med Kisten og Følget bagefter saas ret tydeligt, ligesom hun ogsaa kunde høre en utydelig Mumlen af mange Stemmer. Hun forrettede sit Ærinde og kom tilbage til sin Madmoder, som hun fortalte, hvad hun havde set. »Det er nok vor gamle Faster, der skal af Sted«, sagde denne; thi der var en gammel kone i den Gaard, hvor Synet var sket. Min Mor blev syg og maatte gaa til Sengs, men næste Morgen var hun paa Færde som sædvanlig. Men det blev ikke den gamle Faster; thi hen paa Formiddagen kom der Bud, at Sønnen i Gaarden var blevet slaaet ihjel ude i Mergelgraven af nedstyrtede Lermasser.

Nu tænke om dette, hvad man vil. Min Mor var netop et fornuftigt Menneske, hverken »sværmerisk« eller nervøs. - Jeg ved ikke, om hun har fortalt os om alle sine mystiske Oplevelser. Jeg skal blot tilføje een endnu: Som før nævnt var der 2 Drengene, hun var Stedmoder til. I 1915 blev den ene af disse, som da var en Mand midt i Fyrrene og boede i Slagelse, syg. I nogle Dage vidste vi ikke, til hvilken Side det kun-

de gaa. En Morgen, da hun vaagnede derhjemme i den gamle Skole, sagde hun til min Bror: »Nu er Albert død; han kaldte flere Gange paa mig i Nat«. Min Bror mente, at nu maatte de da først se, om der kom Brev om det; men hun sagde, at det var mindre væsentlig, for hende vilde det kun meddele, hvornaar han skulde begraves; thi at han var død, var sikkert nok. Dagen efter kom Brevet, han var død den Nat, hun havde hørt ham kalde paa sig.

Hun var ikke utilbøjelig til selv at mene, at hendes Fødsel 1844 paa Store Bededag kunde have Indflydelse paa hendes »synske Sans«. I April Md. 1858 blev hun konfirmeret i Virring Kirke af Pastor Dinesen. Omtrent samtidig forefaldt en uhyggelig Begivenhed, som hun har fortalt om: En Svensker, Ola Berggren, havde myrdet en ung Pige og kastet hendes Lig i Fjorden. Han blev dømt til at henrettes, og Executionen skulde finde Sted paa Drastrup Mark i en Dal, der kaldes »Svends Dal«. En Mængde Tilskuere var mødt op, men Militær fra Randers slog en tæt Kreds om Retterstedet, saa de mange nysgerrige saa kun et Øjeblik Skarpretterens Økse glimte i Luften. Fra »Randers Amts Avis« ved vi, at Henrettelsen fandt Sted d. 16. April 1858. Den henrettede blev begravet ikke langt fra Retterstedet i et Markskel, og en Kampesten blev lagt oven paa Graven. Min Mor kendte Stedet; naar vi mange Aar efter gik ned til »Ørnebjerghuset«, hvor hendes

Langkastrup gamle skole. I det ydre som da den byggedes i 1838.

Søster boede, kunde vi ved at gaa en lille Omvej passere forbi det. - Det var altid med en Gysen gennem Kroppen, at jeg i mine tidlige Barndomsaar trippede hen over den flade Sten.

Skolebygningen ser - som Billedet foran viser - godt ud trods sine 100 Aar; den er godt 20 Alen - vi holder os til det gamle Maal - i Længden, og Indgangsdøren paa Forsiden fører ind til Forstuen, som var fælles for Læreren og Skolebørnene. Den var brolagt med smaa, runde Sten, men Brolægningen var meget ujævn; dette havde ogsaa sine gode Sider, thi om Vinteren, naar Børnene havde trampet Sneen af Træskoeene ude i Gangen, kunde Læreren bjerpe sig over Vandet paa Toppen af de Sten, der ragede højest op. Parallelt med Bygningen - Ca. 15 Alen Nord for - laa Udhuset; her havde der før 1838 været Skole. Det blev revet ned 1910 og et nyt bygget paa samme Plads. I det gamle var der kun 2 1/2 Alen til Bjælkerne, som stak »Hovederne« ud gennem Stolperne, Hele Husets Tagværk »trak« stærkt imod øst, saa det ragede et stort Stykke ud over Gavlen. Alligevel holdt det godt til de mange Storme, der gik hen over det, og ved Nedbrydningen var det vanskeligt at faa det gamle Tømmerværk skilt ad. Skolen af 1838 var med sine Egestolper og sin Højde baade i Stue og Tagværk en imponerende Bygning i Forhold til den gamle.

Som Skolen laa midt i Byen, var den i min Fars Tid ogsaa Midtpunktet for, hvad der blev ydet af Oplysning, ikke alene for Børnene, men ogsaa for Ungdommen og de ældre. Her havde Sognebogsamlingen sit Hjemsted, og her blev der holdt Aftenskole og undertiden Møder for de ældre. Attester af forskellig Art, Bønskrifter til Sogneraadet o.m.a. Skriverier udførte min Far for Beboerne - selvfølgelig uden Betaling. Blandt Aspiranter, der agtede at gaa Læsevejen, og som blev forberedt hos ham, kan nævnes Højskoleforstander Kristensen-Randers, Olle-rup; han fortæller selv i sine Erindringer om denne Forberedelse, og jeg har fundet følgende Bemærkning: »Han (det var altsaa min Far) hjalp mig uden Vederlag, og han hjalp mig godt«. Herfra har jeg ogsaa faaet at vide, at Kristensen-Randers fulgte med min Far og Lærer Johansen, Uggelhuse, til Randers for at høre Frederik Barfod holde 6 Forelæsninger om Christian den Andens Tid. De gik baade ud og hjem - det blev 24 Mil ialt, og det var om Vinteren.

»Uden Vederlag« bemærkede Kristensen-Randers. Ja, det var jo netop det, der skete dengang vel nok for de fleste Landsbylæreres Vedkommende. Jeg ved ogsaa, at naar de to Højskolemænd, Jens Lund i Vejstrup og den nys nævnte Kristensen-Randers, kom paa deres Hjem-

egn (de var begge fra Vurring Sogn), saa fik min Far dem undertiden til at tale i Skolen en Aften, og det var naturligvis gratis baade for Talernes og Tilhørernes Vedkommende. - Der kunde nok trænges til oplysning og Løftelse op over det daglige Livs trælsomme Gang. I Langkastrup var der mange fattige, og adskillige var nedsunken i Drukkenskab og et usselt Levned. Fra min tidlige Barndom husker jeg nogle af disse fulde, bandende og skændende Mennesker, som jeg var meget bange for. Efterhaanden havnede nogle af dem paa Fattiggaarden og andre forsvandt andet Steds hen eller døde i Hjemmet - hvis deres opholdssted kan benævnes saadan -. Midt i 90'erne blev der bygget Forsamlingshus; store Efteraarsmøder, Gymnastik og meget andet, som den gamle Skole ikke havde kunnet give Plads til, blev nu holdt der. - Men det var ikke alene i »Aandens Verden, der arbejdedes i den gamle Skole; dens Beboere maatte ogsaa tage fat med Hænderne. Skal jeg nævne tre Grundpiller, der bar mit Hjem, maa det være Flid, Nøjsomhed, Guds frygt, og som en Understrøm, en Kilde, der roligt holdt alt i Gang, kan tilføjes Kærligheden. Der taltes ganske vist ikke meget om den, men den var der; det er dens Tryllemagt, der har kastet sin Glans over Barndomshjemmet, saa det aldrig kan glemmes. Efterhaanden som vi Børn voksede op, maatte vi hjælpe til i Stald og Lo, i Mark og Have. Min Far havde købt en jordlod og to Enge; der var altid nok. Haven var hans Værk, han havde plantet hvert Træ, og han plantede en lille Granplantage. Han baade saaede og høstede selv sit Korn i mange Aar.

I Vintermaanederne maatte min Mor røgte Kreaturerne; da maatte Dagslyset udnytted til Skolens Gerning, og saa var dér nok for min Far, for der var temmelig mange Børn i Klasserne. Trods Travlheden havde han dog ogsaa Tid til at deltage i Kursus; adskillige Gange var han i sin Sommerferie i København i den Anledning. Saa maatte vi naturligvis have Hjælp.

Vi havde i mange Aar en ældre Mand (Claus Henrik) til at drive Skolemærken; thi selv var vi ikke kørende, naar vi undtager Trillebøren og en tohjulet Kærre, som vi Børn maatte trække. - Han kørte med Stude, og han var min gode Ven; jeg sad ved hans Side paa Siddebrættet og jeg fik Lov at holde i Tømmen bag ved Claus Henriks Hænder. Denne Mand havde været 7 Aar i Horsens Tugthus for Tyveri, men det vidste jeg ikke noget om - dengang. Naar Far var i København, og det hændte, at Mor tog derover i et Par Dage, saa de fulgtes ad hjem, saa gik Claus Henrik i vort Hjem og passede alt. Aldrig tog han saa meget som en Kerne Korn fra os. Engang sagde Far til ham: »Hvordan kan

det være, Claus, at De aldrig tager noget fra mig?» - »Det skal a saamænd sej Dem«, svarede han, »a haar aldrig stjaallen fræ andre end dem, der haar for møj«. - Men der var nok en Ting til: Ikke et Sted var der laaset i vort Hjem. Den Tiltro, der derved vistes ham, vilde han ikke gøre til Skamme.

Alle ved, hvorledes der i Slutningen af Firs'erne og Halvfems'erne skete store Fremskridt paa mange Omraader. Den danske Bondestand blev sig selv bevidst, blev friere, dygtigere og fik en langt videre Horizont. Jeg ved, der er saa meget, der har Indflydelse ved slig en Udvikling, men jeg tror, at der var et Kuld af Lærere, som paa deres beskedne Plads var med til at bane Vej for disse Fremskridt. - Om min Far her har udført et Arhejde i sin Kreds, tør jeg ikke dømme om. Jeg vil hellere citere, hvad hans Eftermand i Embedet, Lærer Nygaard, skrev ved hans Død i 1913:

»Lærer Steens stærke aandelige Interesse og store Frisind førte ham hurtigt sammen med det Kuld af Lærere, der i Egnen Syd og Øst for Randers igennem en lang Aarrække har øvet en vidtgaaende Indflydelse. Mellem Mænd som Steen, Langkastrup, S. Jensen 1), Aarslev, Holm 2), Assentoft, og Johansen, Uggelhuse, knyttedes et varmt Ven-skabsforhold, fordi de var hinanden saa nær aandelige beslægtede paa saa mange Maader. Hver for sig var og er de store, stærke Personligheder, men deres Hovedsynspunkter overfor Skole, Kirke og Politik var ens, og alle har de i stor Udstrækning sat deres Præg paa Egnen gennem Børneopdragelsen og den personlige Paavirkning overfor Ungdommen og de ældre«.

I 1890 kom der en ny Præst til Vurring; han var en dygtig Prædikant, men hans Syn paa det kristelige og folkelige var vidt forskelligt fra min Fars. I Politik var han stærk konservativ og høj Kirkelig i Dogmatikken. Han krævede megen Udenadslæren af sine Konfirmander og kunde i de første Aar »vise dem væk«, saa de maatte gaa om igen, naar de ikke var dygtige nok. Men saa prøvede man den gamle Metode: Bestik-kelssystemet. Min Søster gik til Præsten sammen med en Dreng, det kneb forfærdeligt for; thi han kunde ikke en Gang læse ordentligt. Da man nærrede Bekymring for, hvordan det skulde gaa ham, havde han en Onkel, der var saa heldig at fange to dejlige Laks, der saa blev foræret Præsten. Men er der dumme Hoveder til, saa er der jo ogsaa kvikke og opfindsomme. Da Drengen var »sluppen igennem«, og Skaren var kommen uden for Præstegaarden, sagde et af de »lyse« Hoveder blandt Drengene, idet han lod de to Laks blive til Torsk: »Ja, du kan sagtens blive konfirmeret, for Præjsten faar tow Tosk for at konfirmere

jen«. - Efterhaanden faldt det helt væk med denne »Visen fra«. Naar det var Eynerne, der manglede, hjalp det jo ikke stort at »gaa om«.

Mellem Pastor Østergaard (saaledes hed Præsten) og min Far stod stærke Disputter, men nogen Bitterhed affødte de ikke - tværtimod; de naaede til at respektere hinandens Mening, og da Østergaard mærkede, at for min Far var det ikke Mundsvejr, naar han sagde, at han havde Fred i sin Daabspagt, og derfor var det ham en Livssag at være tro mod den, saa forstod Præsten, at han stod overfor et erfarent kristent Menneske, der ikke levede paa noget tillært, men paa en indre Overbevisning, der kunde bære i Liv og Død. Mange Aar efter sagde Østergaard engang« Jeg blev betænkelig ved at gaa videre over for Lærer Steen. Jeg standsede ved dette: Berøv ham ikke noget, som du ikke vil kunne erstatte«. Der er en dyb Erkendelse i disse Ord; den gamle Lærer og den unge Præst havde lært at kende hinanden. Trods forskelligt Syn paa det største og bedste, blev de Venner. Religionstimerne i Skolen var min Fars de bedste Timer. Han talte ud af sit Hjertes Forbindelse med Gud, ud af den Værdi, som Bevidstheden om det evige Liv giver. Han gik Vejen selv, og det har Børn en fin Sans for at mærke; »thi ikke tusind Ord sig prenter som en Gernings Spor«. Engang - i 1911 jeg i Anledning af et Embede opsøgte Provst Nørregaard i Grenaa, sagde denne til mig: »Jeg har kendt mange Lærere, men ingen, der kunde gøre en Religionstime saa levende, som Deres Far kunde. Bring ham min Hilsen; jeg mindes ham med Glæde«.

I 1938 var det som nævnt 100 Aar, siden Skolehuset i Langkastrup rejstes, i Fjor var det 100 Aar, siden min Far blev født; han havde en Gerning at udføre; den blev for en stor Del, og vel nok den bedste Del, udført indenfor den gamle Skoles Mure. - Lykkedes den? - Derom kan jeg ikke dømme. Hans gamle Elever kan i nogen Grad. Gud kan bedst. Og lad os blot sige med Grundtvig: »Udrundne er de gamle Dage«, naar vi kan tilføje de Linier, der indeholder en Fortrøstning om vort Lands og vort Folks Fremtid:

*»Men lovet være Himlens Gud,
de ædles Æt dør aldrig ud.« -*

1) Landstingsmand i 9. Kreds.

2) Far til afdøde Pastor Holm i Fruering ved Skanderborg.

Artiklen er venligst udlånt af »Østjydske Hjemstavn«, (Fra skriftet år 1940)

Brugsen i Øster Alling

AF ELLEN BYRIEL.

Maj 1907. Dagen er tirsdag den 14. og måneden tegner ikke til at blive særlig sød eller mild.

Udenfor Brugsen i Øster Alling holder Kristian Pedersen med et læs varer til butikken, hentet ved toget i Auning. Han har haft kørselen i et år nu og ved generalforsamlingen den foregående aften blev den overdraget ham igen for det kommende år til en pris af 25 øre pr. 100 kg. Hans forgænger, Kr. Nielsen havde varekørselen i 5 år. Portøren på Auning station får 12 kr. om året for sin ulejlighed.

Uddeler Kr. Rasmussen tager imod varerne, han har været ansat i 6½ år. Han er den tredie uddeler i løbet af de ti år Brugsen har eksisteret. De to foregående var Kr. Andersen og Søren Kusk, som hver havde stillingen i omkring to år. Dengang Søren Kusk blev valgt, i august 99, havde man først ansat en ansøger fra Vester Hornum, men da det kom til stykket kunne denne ikke tage imod valget og på en ny generalforsamling blev Søren Kusk så valgt til posten. Ved en ekstraordinær generalforsamling den 8. juli 1901 forlangte han lønforhøjelse, hvilket generalforsamlingen forkastede, hvorefter Søren opsagde sin stilling. Uddelerlønnen er pt. 5% af udsalgssummen samt dividende af gærsalget. Han må stille en kaution, som fastsættes og indføres i ansættelseskontrakten.

Det er ikke et af de største læs Kristian har på vognen denne dag. Omkring 400 pund margarine, som forøvrigt er fast på listen ca. en gang om ugen og ellers småting som 75 breve kardemomme, 25 pund rosiner 45½ pund æbler, 200 konvolutter, 100 sukkerstænger, 42

pund kokusreb, 5 leverpostej for blot at nævne nogle af de ialt 23 varenumre, som i dag behøvedes. I lørdags var det 60 pund kaffe der skulle bringes hjem. Onsdag i sidste uge havde han et stort læs, med både mel, sæbe, kogrimmer og meget andet, også en dørklokke til butikken var der imellem. Det var et af de gode læs og fra dag til anden bliver det alligevel til en slat penge.

Ikke underligt at nogle snakker om at bygge en ny brugs, for med det varesortiment som kræves bliver pladsen snart for trang og det skønt butikken for seks år siden blev ombygget og derforuden fik en tilbygning på to fag til pakhus. Det var murer Mogens Sørensen, Ø. Alling, som stod for den del mens snedker- og tømrerarbejdet var overdraget til A. Birk, Ø. Alling samt snedker S. Sørensen, V. Alling, som tillige havde leverancen af tømmer og brædder til byggeriet.

Det var på den stiftende generalforsamling d. 8. marts 1897 blevet vedtaget, med 31 stemmer mod 15, at foreningen skulle eje sit eget hus og dette købte man af købmand N.A. Houlberg.

Ved gårdsdagens generalforsamling fik uddeleren bemyndigelse til at nægte nye uvederhæftige medlemmer kredit. Det blev ligeledes vedtaget at udbetale 10% i overskud for vinterhalvåret.

For at handle i Brugsen skal man være medlem, hvilket alle, det være sig mænd, kvinder samt tjenestefolk, kan blive mod betaling af medlemstilskud, som dog varierer alt efter hvem man er, således at en

Den gamle brugsforening (1897-1912).

gårdejer eller ligestillet betaler 1 kr, husmænd med jord 50 øre, husmænd uden jord, indsiddere, enlige personer og tjenestefolk 25 øre. Bortset fra tjenestefolk, gives de medlemmer der betaler 25 øre, kredit på 10 kr. indtil efterårsregnskabet afslutning. Andre medlemmer skal afvikle gæld også til forårsregnskabet afslutning. Medlemmerne betaler selv deres kontrabøger; derudover har foreningen en fælles kontrabog, som ligger i uddelingslokalet til afbenyttelse for tjenestefolk.

For at få del i foreningens mulige overskud skal et medlem på 2 tdr. hartkorn og derover samt ligestillede halvårligt købe for 40 kr., et medlem på 4 skpr. hartkorn og derover samt ligestillede for 20 kr. og et medlem derunder samt ligestillede for 10 kr. Tjenestefolk er undtaget fra disse betingelser.

Ifølge dividendebogen er der ved slutningen af april ca 150 medlemmer som for det sidste halve år (okt.-april 1907) sammenlagt har optjent godt 2000 kr. i dividende.

Formand for Brugsen er musiker Kristen Andersen, Ø.Alling, han har siddet på posten siden 1902 og afløste dengang grd. Peder Andersen, som havde været med fra starten. Formand/kasserer og bogholder får i løn 1%, som deles med h.h.v 2/5 og 3/5.

Bogholder for Brugsforeningen er lærer Kristensen og revisorerne er sognefoged Jens Rasmussen samt mejerist Kristen Rasmussen. Alle tre har været med fra begyndelsen.

De første fem år var bestyrelsen på 7 medlemmer, herefter blev den reduceret til 5.

Der afholdes to årlige generalforsamlinger i h.h.v. maj og november.

Generalforsamlingen dannes af de faste bosiddende medlemmer. Alle medlemmer er solidarisk ansvarlige for foreningens forpligtelser, dog ikke tjenestefolk. Ægtepar har een stemme - mandens; dør han, overtager enken hans rettigheder og forpligtelser.

Ved hver generalforsamling sælges brugte sække og kasser på auktion; i aftes blev der solgt for kr. 19,11 og forrige gang, i november, for kr. 37,47.

Generalforsamlingerne afholdes i Forsamlingshuset.

Øster Alling Brugsforening blev stiftet i 1897, men det var i England i en lille by Rochdale, beliggende lidt nord for Manchester, at brugsforeningsbevægelsen blev født; det var i 1844 da 28 fattige vævere i et forsøg på, gennem fælles indkøb af dagligvarer, at forbedre deres trange økonomiske vilkår. De havde hver især indskudt et lille beløb, stort nok til at de for den samlede sum i forening kunne hjemtage varer til en billig pris. Det var en beskedent start og det var under hånden og spot at deres lille udsalgssted blev åbnet.

Ideen var ikke tåbelig og den bredte sig med hast først i England, derfra til Tyskland og Danmark.

Hvor det i England og Tyskland især var arbejderne i byerne som greb tanken, blev det her i landet hovedsageligt gårdmandsstanden på landet som førte an. Med energi, idealisme og stærk samfølelse overvandt de begyndervanskelighederne, som bl.a. kunne være at skaffe gode varer.

Den første Brugsforening i Danmark var Thisted Arbejderforening, som blev grundlagt af Provst H.C. Sonne i 1866.

I 1896 blev Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger dannet.

Referat fra den første generalforsamling vedr. Øster Alling Brugsforening:

d. 1. marts 1897 afholdtes Generalforsamling af de foreløbig optegnede Medlemmer til den påtænkte Brugsforening for Øster Alling og Omegn. Ved den grundlæggende Generalforsamling den 15. Febr. d. Aar valgtes følgende Mænd til Bestyrelsen: Gaardejer Peder Andersen som Formand, Gaardejerne Peder Nielsen og Hans Peder Andersen begge af Øster Alling, Gaardejer Marius Madsen af Oustrup, Gaardejerne Peder Pedersen og S. Kr. Sørensen begge af Vester Alling samt Boelsmand Ole Madsen af Ring, hvilke Mænd fik det Hverv at forberede et Udkast til Brugsforeningens Love. Disse blev fremlagte i Dag og vedtaget af Generalforsamlingen, samt underskrevet af 36 Medlemmer, det bestemtes at Lovene skulde ombæres til Underskrift ved de medlemmer, som endnu ikke havde underskrevet. Endvidere blev det bestemt en ny Generalforsamling til Mandagen den 8de Marts Kl. 5 1/2, hvori altså kun de Mænd har ret til at deltage, som har underskrevet Vedtægten til denne Tid.

Øster Alling Samlingshus den 1ste Marts 1897

Peter Andersen Kr. Rasmussen S. Kr. Kristensen Peder Nielsen Bek

L. Hansen Jens Peter Thomsen

Ingen tvivl om at det var mændene og kun mændene som varetog slige store sager i 1897 og mange år frem. Der skulle gå 63 år inden den første kvinde blev valgt ind i Brugsens bestyrelse.

For os, som i den gamle protokol kan læse om Brugsens start og arbejdet med at udvikle den i takt med de nye tider, kan det forekomme som ét langt forhindringsløb, hvor deltagerne utrætteligt stræber hen

imod et klart mål. Alle har de store forhåbninger og tiltro til fremtiden for deres Brugs. Den skal og kan kun blive bedre og bedre. Men om fremtiden kan ingen spå. I 1897 havde ingen vist fantasi til at forestille sig hvordan en selvbetjeningsbutik eller et supermarked så ud, eller hvordan noget sådant overhovedet skulle kunne fungere.

Kristian Pedersen beholdt vareturen året ud; hans afløser, Rasmus Jensen, overtog kørselen for 23 øre pr. 100 kg.

Det var et omfattende varesortiment Brugsen havde. I 1904 omfattede det indenfor følgende grupper:

husholdning (kolonial)	ca.109	varenumre
beklædning og stof	88	"
indbo- og køkkenudstyr	109	"
landbrugs- og andre redskaber/varer	81	"
øvrige	152	"
ialt et sortiment på	ca. 539	varenumre

Ikke underligt at pladsen snart blev for trang i det lille hus og man derfor lagde planer for nybyggeri.

Den 1. oktober 1907 afholdtes ekstra generalforsamling om køb af byggegrund til opførelse af en ny Brugsforening, men det vedtoges ikke. Først fire år senere på en ekstra generalforsamling d. 12. oktober 1911 bestemtes det, med 33 stemmer mod ingen, at bygge den nye Brugsforening og bestyrelsen skulle til næste ordinære generalforsamling i november sørge for at få tegning og overslag i orden.

Til at bistå bestyrelsen ved opførelse af den nye Brugsforening valgtes P.A. Fogh. Endvidere fik bestyrelsen bemyndigelse til at afhænde matr. nr 23a. 23c. (den gamle Brugs) til Kr. M. Rasmussen Ø. Alling for 1800 kr.

Den nye Brugsforening blev bygget i 1912 og på en ekstra generalforsamling i september blev det vedtaget at indlægge elektrisk lys i bygningen. Installationen overdroges til urmager Kristensen, Auning for en sum af 580 kr. Uddeleren forpligtedes til at betale forbruget samt vedligeholdelse af lamperne.

Året efter kom endnu et teknisk vidunder ind i Brugsen, da man vedtog at indmelde sig som abonnent på en telefon.

Og så blev det bedre tider for tyendet da det i 1917 vedtoges at alle medlemmer nu skulle have udbetalt overskud - også tjenestefolk.

Kristian Rasmussen var uddeler i 21 år, han gik af samme år som Brugsforeningen fejrede sit 25 års jubilæum.

Den nye brugsforening. Bygget i 1912.

Han kunne da se tilbage på et virke med en kæmpeudvikling fra de beskedne forhold i den gamle brugs til de store nye lokaler på matr. nr. 13e.

I hans tid blev åbningstiderne ændret et par gange; første gang i 1901 hvor man vedtog at holde butikken lukket om søndagen, dog undtaget søndag før jul, hvor der skulle holdes åbent til kl. 4 eftermiddag. I 1915 fik uddeleren lov til at lukke butikken kl. 7 aften i de tre vintermåneder december, januar og februar - lørdag aften dog undtaget.

I 1919 kom der en ny lønskala for uddelere, efter hvilken han nu skulle have 4% i løn, 1½% til svind og 1% til indpakning, lys og varme. Endvidere 1% af det dividendeberettigede overskud. I 1921 blev man enige om en nedsættelse af lønningerne således at uddelernes løn nu skulle være 5½% af butiksvare og 2% af grovvarer. Formandens og bogholderens løn blev sat til 1000 kr. med halvdelen til hver. Dette blev dog ændret igen syv år senere til kun at være 400 kr. til hver.

1922 blev også året med den store udskiftning i bestyrelsen idet formanden Kristen Andersen gik af efter 30 år på posten, hans afløser var mejeribestyrer H. Buhl, som dog kun sad én periode og afløstes af

Poul Madsen i 1924. Det blev - ligeledes i 21 - bestemt, at formands- og kassererposten skulle være på to hænder fremover. Som kasserer valgtes M. Hald fra Vester Alling og som ny bogholder efter lærer Gamdrup, der havde siddet i 6 år, valgtes P. Fogh.

Den næstsidste generalforsamling i den afgående bestyrelses tid var en ekstraordinær i januar, hvor første punkt på dagsordenen var bidrag til dækning af Hornslet Brugsforening's underskud. Det vedtoges at yde 50 kr.

Andet punkt var 25 års jubilæumsfesten; hvor bestyrelsen overlodes at arrangere denne. Hver deltager skulle betale 1 kr. Brugsen betalte resten af udgifterne. (I det følgende halvårs regnskab ses det, at disse udgifter blev på 105 kr.)

Tredie punkt var uddelerens løn, som med 32 stemmer mod 27 vedtoges ikke at skulle forandres.

Den nye uddeler var Jens Kvorning fra Thostrup v. Møldrup.

Prisen for hjemkørsel af varer var i 1923: fra Auning 39 øre for 100 kg. Fra Randers 1 kr. pr. 100 kg. samt for kul og cement 50 øre pr. 100 kg. Friemballage solgtes nu ikke mere ved generalforsamlingen, men overlodes til uddeleren for 50 kr. årligt (som anvendes til kaffe).

I maj 1924 blev det overdraget uddeleren at køre varetur til medlemmerne en gang om ugen for $\frac{1}{2}\%$ af omsætningen. Året efter blev dette hverv overdraget til L. Damborg og herefter, i lighed med den øvrige fragtkørsel, udliciteret en gang om året.

Kaffeforbruget i Danmark steg fra 3,5 kg pr. indbygger i 1908 til ca. 4,5 kg i 1918. I 1923 blev der anskaffet en elektrisk kaffemølle til Brugsen og, som der refereres i protokollen, den betales kontant.

Selv i en ny Brugsforening kan udvidelser komme på tale; i 1925 blev det vedtaget at bygge en vognport.

Herefter fulgte en lang, rolig periode uden de store sager på tapetet til generalforsamlingerne.

Overskudsfordelingen lå som regel omkring 10%, dog nåede den op på 15% i 1929.

I 1935 købte man et spisestel til udlejning og i 37 blev der indført nye vedtægter.

Nogle af landets Brugsforeninger klarede sig mindre godt; i 1935 sendte man 10 kr. til Tønder Brugsforening.

1940 blev uddeleren bevilliget 200 kr. til brændsel til butikken.

I bestyrelsen var der almindelig udskiftning.

Vi ved det nu, men dengang i 1940 kunne ingen ane at Øster Alling Brugsforening havde eksisteret det halve af dens tid.

Krigen var begyndt, der kom vareknaphed og rationeringskort.

Tyske soldater lagde beslag på plads flere steder i byen, således også i Brugsen hvor de havde et værelse på loftet og »køkken« i udhuset, hvor der i to grubekedler blev kogt ærtesuppe til hele den militære styrke.

Men dagligdagen gik videre for Brugsens medlemmer og for dens ledelse. Man holdt bestyrelsesmøder og generalforsamling bag de nedrullede gardiner. Generalforsamling var stadig to gange årligt hhv. maj og november plus en ekstraordinær når noget specielt skulle fremlægges og søgt vedtaget. Således i juni 1941 da der skulle vælges ny uddeler.

Valgt blev Jens Aage Kvorning med 91 ja, 2 nej og 3 blanke stemmer

Fra 1942 skulle alle medlemmer have »Brugsforeningsbladet«.

I 1943 blev der sendt julehilsen ud til medlemmerne, dens ordlyd begyndte således: »Skønt meget er forandret...« og den gjorde opmærksom på at Brugsen gerne hjalp til med at gøre julen festlig »...så vidt vore evner rækker«. Hilsenen var med nissemotiv og trykt i to farver, blå og rød, med blå tekst. Om det er bevidst eller ej skal stå hen i det uvisse, men de tre farver rød, hvid, og blå, kunne godt opfattes som et signal, et håb om og en tro på snarlig fred.

Inden det nåede så vidt, blev der i 1944 holdt afstemning om spiritusbevilling i Brugsen, med følgende resultat: 31 ja og 53 nej samt 8 blanke stemmer.

1945: Årets regnskab er underskrevet den 4. maj og udviser et nettooverskud på 5.202,06 kr.

Hvor det i en længere periode før krigen var småting, som behandlede på bestyrelsesmøderne og generalforsamlingerne, accellererede udviklingen hurtigt i tiden efter 1945.

Der var hele tiden noget nyt at tage stilling til.

Brugsen skulle tilpasses de nye tider og samtidig være et rentabelt foretagende.

Overskudsfordelingen var på 6%, men optimismen blomstrede.

I 1946 blev der fremlagt planer om en omlavning af bagbutikken og året efter den 5. maj 1947 holdt man 50 års jubilæum under stor til-

slutning fra medlemmer og indbudte gæster. Der blev talt, sunget, danset og spist. Derom stod at læse i avisen. Ligeledes stod der, at man det første år havde 36 medlemmer og en omsætning på 15.250 kr.

Ser man på stemmetallene ved sidste uddelervalg - i 1941 - var der tæt ved 100 medlemmer til denne generalforsamling, mens et regnskab for 1950 viser en omsætning på 181.725 kr.

Om det var en følge af den vellykkede jubilæumsfest eller ej, vides ikke, men i november 1947 blev spiritusbevillingen endelig vedtaget; det skete med 55 stemmer mod 31 og 4 blanke.

I 1951 blev et andet forslag forkastet, til harme for evt. rødstrømper, - forslaget om stemmeret for både mand og hustru ved generalforsamlingerne. To år senere vedtog 21 stemmer mod 5, at butikken skulle bygges om til en pris à 50.000 kr, hvortil optoges et lån på 18.000 kr. i Andelsbanken i Randers.

Ombygningen blev foretaget i sommeren 1954 og imens den stod på var der indrettet butik i porten.

Ved generalforsamlingen i november lød der kun ros og lovord for projektet, som omfattede modernisering og udvidelse af butikslokalerne, indretning af kontor samt ændring af lagerrumme-
ne.

Prisen for omforandringen blev ca. 58.000 kr.

Hjemkørsel af varer havde nu været overdraget Holger Simonsen siden 1938; prisen var pt. 1,20 for 100 kg.

I maj 1955 blev der ikke udbetalt overskud, men der blev henlagt 2%.

I november udbetaltes 3% og henlagdes, som vanligt 2%.

På denne generalforsamling redegjorde uddeleren for hjemkørsel af varer fra FDB.

I 1956 fik uddeleren myndighedernes tilladelse til at oprette olie-fyringsanlæg,

og i 58 overtog han vedligeholdelsen af lejlighed og kommis-værelser for 500 kr. årligt og overtog desuden spisestellet til udlejning.

Selvom kaffeforbruget i længere tid havde været erstattet af »Rich's« og »Danmark« var den gamle kaffemølle fra 1923 ved at være tjenlig til udskiftning, hvilket blev foretaget i 1958.

Ved indgangen til de såkaldte »glade tressere« kom der også administrativt nye tiltag. Allerede 1955 gik man over til en ny regnskabsform, anbefalet af FDB og i 58 blev § 14 i vedtægterne ændret således at der herefter afholdes én årlig opgørelse og generalforsamling. Fra 1961 var regnskabsføreren ikke længere valgt på generalforsamlingen. I årene indtil 1965 blev dette job varetaget af M.A.S Welling og derefter af regnskabscentralen i FDB.

Et nyt begreb - kontant betaling - spøger i kulissen og blev ved generalforsamlingen i 1962 omtalt i formandens beretning; det blev nævnt at flere omliggende Brugsforeninger var gået over til denne betalingsform, men man var i tvivl om hvorvidt tiden var moden til det her. Det var et punkt, som krævede et godt forarbejde. Et medlem kritiserede de udestående fordringer (71.340 kr.) og forlangte kontant betaling sat på næste års dagsorden.

Det gode forarbejde strakte sig indtil 1966, hvor man i august indbød til medlemsmøde desangående. Fri af kontantbetalingsordningen holdtes driftsmidler så som markfrø, bindegarn, dieselolie m.v. Desuden kunne varige forbrugsgoder stadig købes på Brugsens fordelagtige kontobetingelser. Ved overgang til kontant betaling skulle indføres dividendesystem med tilhørende mærker til indklæbning i dividendebogen. Alle varer i butikken skulle fremover mærkes med pris, således at der var mulighed for at kontrollere kasse-strimlen. Derved blev kontrabogen overflødig.

Er man ikke hjemme, når varerne leveres på vareturen, betales disse i butikken eller sammen med næste levering.

For at lette overgangen kunne skyld til Brugsen afdrages over et nærmere bestemt tidsrum, aftalt med uddeleren.

Med de nye tider kom også det første kvindelige medlem ind i bestyrelsen, det var Margrethe Rasmussen som valgtes i 1961.

Arbejdsbesparende teknik var ikke kun forebeholdt industrien og landbruget. Også i husholdningen såvel i byen som på landet, var det nødvendigt med moderne hjælpemidler og arbejdslettelser.

Allerede i 1948 var de første fællesfryserier opført i Danmark. I halvtredserne kom så hjemmefryseren. I industrien havde man i USA længe kendt til frysning af madvarer; i 1948 var det der muligt at købe alle slags fødevarer i nedfrosset tilstand - også færdigretter.

Nu var udviklingen kommet til Øster Alling Brugs. I juli måned 1962 besluttede bestyrelsen at anskaffe dybfryser og køledisk til butikken og efter at have været rundt for at se forskellige modeller, faldt valget på Sabro i Århus hvor man købte begge dele for 8.362,25 kr. - hvoraf de 8.000 låntes i Øster- og Vester Alling Sparekasse.

Sammen med Vester Alling Brugs holdt man en demonstration ved konsulent Mette Sandall, København, med emnet »lettere hverdag«. Der blev ligeledes arrangeret en udstilling og demonstration af hjemmefrysere i butikken, med flere mærker og modeller.

Der er noget facinerende ved de gamle billeder af brugsens intrerør med uddeler og kommiser linet op bag disken. Det var deres domæne, deres side. Kundesiden var foran disken. Uddeleren og hans stab var de aktive, kunden var den passive, som forventede at blive betjent på allerbedste måde.

Fra at skulle veje varer af i papirposer, ekspedere, lukke døre op og i, fylde hylder op, tappe petroleum og tanke benzin, kort sagt være de

Kommis Købsted, 1919.

aktive sælgere, blev opgaven for uddelere, købmænd og deres personale med selvbetjeningsbutikkernes indtog stort set indskrænket til at fylde hylder op og slå beløb ind på et kasseapparat. Hele butikslokalet blev til kundeside.

Det var den uundgåelige udvikling der igen ændrede billedet af Brugsen.

I 1965 var bestyrelsen rundt for at se andre butikker, som var blevet moderniserede. Det vedtoges at låne 10.000 kr. til omforandringen.

I november forelå to planer for modernisering fra FDB's konsulenttjeneste. Man besluttede at holde forretningen lukket torsdag den 18. november, hvor så moderniseringen skulle foretages.

Overgangen til den nye butiksform ville muligvis komme til at betyde indskrænkning af personale.

Freitag d. 19. november åbnedes den nye butik, som nu havde delvis selvbetjening. I dagens anledning blev der serveret kaffe og kage til de voksne; børnene fik balloner og hver husstand en lille gave.

Når man herefter havde set hvordan kunder og personale syntes om den nye butiksform, ville det næste skridt sikkert blive overgang til kontant betaling, skrev man i protokollen. I forbindelse med denne omlægning - indført fra og med d. 4. oktober 1966 - blev der anskaffet et nyt kasseapparat.

I 1968 var den gamle fryser udtjent og blev »byttet« til en ny frysedisk. Nu skulle varerne fra FDB leveres ved nattetide, og derfor måtte der indrettes en natboks.

Man gik ud af »de glade tressere« med en omsætning på 757.000 kr.

På generalforsamlingen i december udtalte formanden: »Den lille brugsforenings værste konkurrent er FDB« hvilket skulle tolkes således, at ved hjælp af den kapital de små brugser indbetaler til FDB, bygges der centerbutikker der er beregnet til at tage kunder i en stor omkreds, uanset om det er kunder fra de mindre brugsforeninger i centerbutikkernes område.

Men trods alt var optimismen i behold; månedsoversigterne viste god fremgang og man planlagde i foråret 1970 en ombygning og indretning af det større lokale, igen med hjælp fra FDB's konsulent. Der skulle anskaffes frugt- og grøntbord samt trådhylder til vestvæggen, og vinduerne skulle blændes med maling. Et ønske om en ny køledisk blev udskudt lidt endnu, dog ikke længere end til juni, da at butikken efter en dags lukning var blevet genåbnet i sin moderniserede skikkelse d. 14. maj. Den nye køler var fra Gram og prisen var 9.200 kr. minus 1.500 kr. for den gamle.

Et nyt begreb var dukket op i butiksverdenen, også i Ø. Alling, det var »middagslukning« og det skulle foregå fra kl. 12.30 til 13.30 - forsøgsvis - hvis der kunne opnåes enighed herom, de handlende imellem. Nedlæggelse af vareturen var et tilbagevendende spørgsmål på denne tid, den var blevet en belastning for økonomien.

Og så var der jubilæum.

Brugsen havde eksisteret i 75 år, d. 5. maj 1972.

Dagen blev festligholdt med reception i butikken og i uddelerparrets private beboelse hvor der blev holdt en del taler, ligesom jubilæet var udførligt omtalt i aviserne. Det fremgik af det alt sammen at man havde tiltro til fremtiden og ville sætte alt ind på at bevare Brugsen, på trods af den tiltagende konkurrence udefra.

I august 1973 sendtes en skrivelse ud til medlemmerne med forslag om vareturens nedlæggelse, den mandede ud i, at kunder som havde

75 års jubilæum, maj 1972.

Bestyrelsen: Fmd. Aksel Johansen, Helga Poulsen, Agnethe Jakobsen, Hans Bagger, Søren S. Salling, N.J. Sørensen, S. Rasmussen, R.M. Haarup, Kirstine Dorthe Andersen, ekspedient M. Højholdt, Karin Andersen samt uddelerparret Nanna og Jens Aage Kvorning.

problemer med at afhente deres varer, måtte kontakte uddeleren, som i de enkelte tilfælde ville løse problemerne. Besparelsen ved dette tiltag ville blive på 9.500 kr. årligt. Vareturen skulle stoppe fra og med den 1. oktober s.å. men på generalforsamlingen i december hvor formanden i sin beretning beklagede den dårlige service og betjening man måtte byde kunderne, kom han også ind på vareturen, der sammen med dividenden var i søgelyset som mulige besparelser i en usikker tid, bl.a. affødt af energikrisen og de deraf følgende prisstigninger.

Der var forslag fra forsamlingen om at slette dividenden, men man mente det var for farligt når Auning Brugs stadig opretholdt den.

Endnu i 75 drøftede man nedlæggelse af vareturen, generalforsamlingen gav tilslutning hertil - samt til anskaffelse af et nyt kasseapparat, hvilket dog blev droppet til fordel for en udskiftning af nummerringssaggregatet i det gamle og derved spare en del tusinde kroner.

I marts 74 vedtog man, at de medlemmer som fremover måtte ønske at modtage »Samvirke« selv måtte betale bladet - via dividenden.

Blandt de øgede omkostninger var betalingen til revisionstjenesten, hvilket man ankede over i en klage indsendt i maj 1974.

På generalforsamlingen i december 1975 kunne uddeleren oplyse, at der nu ikke skyldtes mer på bygningen.

Ingen generalforsamling i 1976 da regnskabsåret blev ændret til herefter at følge kalenderåret. Generalforsamlingen skulle fremover afholdes i marts måned.

Til gengæld blev der holdt en del bestyrelsesmøder i dette år, og på disse udvikledes en plan om modernisering af brugsens ejendom, hvilket resulterede i flytning af døren fra hjørnet til sydsiden, hvor der tidligere blev isat to nye vinduer.

Senere - i januar 78 - fik butikken nyt loft, ny belysning, der blev fri-sket op med maling og ændret på indretningen. Igen et arbejde der blev klaret med en dags lukning efterfulgt af åbningsfestligheder med kaffe og kage samt balloner til børnene og lykønskninger fra nabo-brugserne og FDB.

Beboelsen blev også isoleret og en god del af udgifterne til hele omlavningen og moderniseringen blev dækket af tilskud til energibesparende foranstaltninger. Resten - 50.000 kr. - blev lånt i Ø.Alling Sparekasse.

På generalforsamlingen i 79 kunne formanden oplyse at driftsresultatet var bedre end året før, på trods af omkostningerne i forbindelse med moderniseringen. Endvidere kunne han berette om en ny balda-

kin som nu pyntede på facaden samt et nyt benzinanlæg, som ville blive etableret i det nye regnskabsår.

Herefter skulle der bremses for alle yderligere bekostninger.

I januar 1980 fremlagde FDB nye vedtægter vedr. overgang fra solidarisk til begrænset ansvar for medlemmerne. Bestyrelsen udsatte beslutningen til næste møde og senere til afgørelse på generalforsamlingen. Der trak mørke skyer op i vest.

En modig købmand fra Randers fik tilladelse til at bygge et kæmpe varehus i Paderup. Det blev åbnet i august 1979.

Men for Brugsen var dette ikke det værste, det kom først et år senere da Haudal solgte sit varehus til FDB, som døbte det om til OBS. Nu skulle de små brugser føre priskrig mod deres egen organisation.

Trods lukning af nabobrugsen i Vester Alling udtrykkes der optimisme på generalforsamlingen i marts 1980, også selvom det var blev »spået« at 400 brugser ville lukke i løbet af firserne. Ifølge en landsanalyse fra 71 skulle en brugs som den i Øster Alling have været lukket allerede i 1973.

Men her havde man en god forretning med en god økonomi og en omsætning på 2,3 mill. kroner.

Og der blev købt et nyt kasseapparat samt en brugt kassesluse.

Dividenden for regnskabsåret blev fastsat til 0%, hvilket blev bekendtgjort med opslag i butikken.

I februar 1981 opsigte uddeler Kvorning sin stilling efter 40 år i Brugsen, med virkning fra den 1. juni.

I uddelerbladet no.10, marts 1981 søges en uddeler til Øster Alling Brugsforening, som meddeles at have en årsomsætning på 2.630.000 kr., et butiksareal på 103 m², sidst moderniseret i 1979, ingen varetur og fri bolig.

Den nye uddeler blev Kaj E. Andreasen og skiftet blev markeret med en sammenkomst i Forsamlingshuset om aftenen d. 1. juni samt i butikken d. 2. juni med en forfriskning til de voksne og en is til børnene samt mange gode varetilbud.

Sidste referat i protokollen er fra et bestyrelsesmøde d. 21. april 1981, hvor valget af uddeler blev behandlet.

Desuden blev det bestemt at installere tyverialarm, et krav fra forsikringen efter de to indbrud der havde været i Brugsen i den seneste tid.

Herefter nogle cirkulærer og avisudklip, omhandlende lukning af Øster Alling Brugsforening.

Juli 1982 indkaldelse til ekstraordinær generalforsamling, ifølge avis-artikel udsendt til 125 medlemmer, hvoraf ikke nær alle handler i Brugsen; en del handler der rigtig meget, mange kommer der aldrig. Omsætningen på tre millioner er alt for lidt.

Bestyrelsen erklærer, at i tilfælde af at forslaget om nedlæggelse af foreningen ikke tiltrædes, vil den samlede bestyrelse gå af og dermed skal der vælges en helt ny bestyrelse.

Der var, ifølge avisens udsagn, fire timers ofte dramatisk forhandling inden afstemningen som gav følgende resultat: 45 stemte for nedlæggelse, 27 imod og 14 stemte blankt.

Da der kræves tre fjerdedele majoritet blev brugsen ikke nedlagt i denne omgang og der måtte vælges ny bestyrelse, hvortil dog et par fra den afgående, bl.a. formanden, lod sig genvælge.

Indkaldelse til ekstraordinær generalforsamling d. 30. november 1882.

Punkt 3 var bestyrelsens beretning om forløbet siden generalforsamlingen d. 27. juli 1982.

Punkt 4 omhandlede forslag fra bestyrelsen om foreningens fremtid, herunder evt. opløsning.

Og den 2. december kunne man læse i avisen:

Brugsen i Ø. Alling lukker til sommer.

Senest d. 1. juli 1983.

Det blev besluttet med 57 stemmer for, 2 imod og 3 blanke.

Tirsdag den 14. december indkaldtes til anden generalforsamling, hvor det endeligt skulle vedtages at nedlægge foreningen.

Mandag d. 7. marts starter ophørsudsalget.

Bygningerne udbydes til salg. Pris. 320.000 kr.

Artiklen er skrevet på opfordring af Jens Aage Kvorning som påede at læse og godkende manuskriptet inden sin død.

Årsberetning 1999

AF AAGE KIRKEGAARD

En beretning om foreningens virksomhed i det forløbne år vil som sædvanlig let komme til at ligne tidligere års. Dog må det erkendes at hvert år har sit særpræg og jeg skal nu i det følgende fortælle lidt om foreningens virksomhed i 1999.

Som det er sædvane har arbejdet i foreningen koncentreret sig om indsamling af arkivalier fra foreningens område, d.v.s. Sønderhald kommune og få disse registreret og sat på plads på en sådan måde at de er let tilgængelige når interesserede gæster i arkivet vil bruge dem til nærmere studier af tidligere generationers liv og færden.

Arkivet har i årets løb haft besøg af ca. 200 personer pænt fordelt over året, og jeg vil nu i det følgende referere til optegnelser som Helga har lavet i årets løb.

Ved sidste års generalforsamling i februar fortalte Jens Aage Søndergaard om nogle af egnens landbrugsmaskinfabrikanter.

I marts måned havde vi sat fokus på Fausing Sogn og til dette arrangement var der ca. 40 besøgende. Så det må siges at være en god idé Bent Østergaard havde fået, med at gå i dybden med en bestemt del af kommunen. Og det vil blive fulgt op med lignende arrangementer andre steder i kommunen.

Den 2. juni var vi på Djurslandstur for at se kirker med den gamle stenmester Horders særprægede arbejder. Der var ca. 30 deltagere.

Den 26. juni havde vi vores traditionelle sommertur, som denne gang havde Kongenshus Mindepark samt Grønhøj Kro og »E Bindstow« som mål. På trods af et kedeligt udflugtsvejr og få deltagere, havde vi en god og interessant tur.

23. oktober havde vi som alle andre »arkiver« en såkaldt Arkivernes dag hvor vi også havde en del gæster i arkivet.

Den 25. oktober atter en sogneaften som denne gang handlede om Essenbæk Sogn. Som alle andre arrangementer godt besøgt.

Desuden havde vi i efteråret besøg i arkivet af interesserede skoleelever fra Auning skole som beskæftigede sig med lokalhistorie på forskellige niveauer.

Det bør også gøres nævnes at vi deltager i møder på amtsplan, når der er emner til behandling, som vi har interesse for.

Vedrørende indsamling af arkivalier er der det at fortælle, at vi gang på gang får nyt (gammelt) indleveret til arkivet, og vi har i årets løb modtaget større og mindre arkiver fra foreninger hvoraf kan nævnes: Kartoffelmelsfabrikken Djursland, Socialdemokratisk vælgerforening i Auning, Gymnastikforeningen i Fausing, Forsamlingshuset i Fausing. Forskellige samlinger af bøger om landbrug - fortrinsvis bøger som har været anvendt til undervisningsbrug. Derforuden en masse billeder, hovedsagligt amatør billeder. Desværre ofte uden navn på de afbildede personer.

Tak til Sønderhald kommune for husly. Tak til bestyrelsen og alle medarbejdere for godt og behageligt samarbejde om vor forening og arkivet i det forløbne år.

*Vejlbj kirkes hoveddør
omkranset af Stenmester Horders arbejder.*

Lokalhistorisk Forening for Sønderhald kommune

Regnskab 1999

Indtægter:

Medlemskontingent	11.400,00 kr.
Salg af årsskrifter	420,00 kr.
Renter	132,68 kr.
Salg af kopier	520,00 kr.
Gave fra Kulturfond m.m	4.240,00 kr.
Kommunalt tilskud	20.450,00 kr.

Udgifter:

Kontg.SLA - LAS - DLF	1.746,00 kr.
Annoncer	1.155,00 kr.
Porto	709,00 kr.
Kontor	517,50 kr.
Fotos	130,75 kr.
Bøger, tidsskrifter	276,00 kr.
Arkiv	4.623,34 kr.
Kursus	300,00 kr.
Årsskrifter	15.387,50 kr.
Andet	680,00 kr.
Gebyrer	237,50 kr.
Nyanskaffelser	14.285,00 kr.
Forsikringer	677,72 kr.
Arrangementer	1.445,25 kr.

Ialt	37.162,68 kr.
------	---------------

Ialt	42.170,56 kr.
------	---------------

Beholdning 1-1-99

Kassebeholdning	24.210,70 kr.
-----------------	---------------

Beholdning 31-12-99

Giro	3.925,30 kr.
kasse	1.616,25 kr.
Check	229,98 kr.
Bankbog	13.431,29 kr.
	19.202,82 kr.

61.373,38 kr.

61.373,38 kr.

I 1999 var der 190 medlemmer i foreningen.

Ovenstående regnskab revideret, og intet fundet at bemærke.
Kassebeholdningen forefandtes.

Årslav d. 8/2 1999

Bohagen *Mogens Hansen.*

Formand:

Aage Kirkegaard, Bøgevej 8, Assentoft, 8900 Randers,
tlf. 86 49 53 49.

Næstformand:

Tage Thaarsti, Gl. Romaltvej 1, 8900 Randers,
tlf. 86 42 76 76.

Kasserer:

Helga Sørensen, Enghavevej 6, Årslev, 8900 Randers,
tlf. 86 49 13 40.

Sekretær:

Vibeke Nielsen, Skovdalsvej 15, 8963 Auning,
tlf. 86 48 36 78.

Øvrige bestyrelsesmedlemmer:

Inger Rasmussen, Grenåvej 258, Virring Mark, 8900 Randers,
tlf. 86 48 04 38.

Niels Høeg Jensen, Vestervangsvej 18, Fausing, 8961 Allingåbro,
tlf. 86 48 13 36.

Bent Østergaard, Østervangsvej 29, Fausing, 8961 Allingåbro
tlf. 86 48 17 60.

Hanne Byriel Sørensen, Overskovvej 18, Vester Alling, 8963 Auning
tlf. 86 49 23 10.

Udpeget af byrådet:

Nikolaj Brøsted, Lunden 4, Lundby, 8961 Allingåbro,
tlf. 86 48 13 70.

Sønderhald Egnsarkiv

Nørregade 5B, 8963 Auning

Åbningstid: mandag kl. 15-21.

Ekstra eksemplarer af årsskriftet 1999 kan indtil 1. august fås hos ovennævnte bestyrelsesmedlemmer for 60 kr. pr. stk.

Derefter kun hos kassereren. Samme sted kan overskudseksemplarer af skrifter fra 1978-98 fås for 20 kr. pr. stk.

Hele sættet af ældre skrifter kan erhverves for 10 kr. pr. stk.